

MONEDELE DE AUR ROMANE ȘI BIZANTINE DIN COLECȚIA MARIĂ ȘI DR. GEORGÈ SEVEREANU

GHEORGHE POENARU BORDEA, RADU OCHEȘEANU

Marcantă personalitate a medicinei românești, profesor, cercetător și practician, radiolog și oncolog de renume, în același timp doctorul George Severeanu a avut și o activă prezență în viața culturală românească din prima jumătate a veacului XX. Astfel, pe lângă o însemnată contribuție la întemeierea și apoi la dezvoltarea Societății Numismatice Române în primele sale decenii, ca secretar al Comitetului de conducere și redactor al *Buletinului*, după războiul de întregire, a participat la ctitorirea a două importante instituții culturale bucureștine, Pinacoteca și Muzeul Municipal de Istorie¹. Prin testament, dr. Severeanu a donat întreaga sa colecție de antichități și numismatică muzeului de istorie, al cărui prim director a și fost².

Printre piesele numismatice de interes excepțional din donația doctorului George Severeanu se remarcă monedele de aur, care rămân și astăzi să constituie quasitotalitatea actualii colecții a Muzeului de istorie și artă a municipiului București. Dintre acestea, ne vom opri aici numai asupra monedelor romane și bizantine³, care reprezintă aproape jumătate din totalul pieselor de aur din colecția muzeului bucureștean.

Este evident că păstrate în colecții publice sau particulare monedele de aur prezintă prin ele însele un deosebit interes numismatic. Și pe această linie trebuie menționate mai întâi prezentarea generală a colecției Institutului de arheologie București⁴, urmată de, recent, riguroasa publicare a colecției muzeului chijean⁵.

În acest context ar fi necesar să ne oprim o clipă și asupra descoperirilor de monedă de aur romană și bizantină de pe cuprinsul României. Până acum, circulația monedei de aur pe teritoriul Daciei a beneficiat doar de un singur studiu de sinteză⁶, totuși există un număr relativ însemnat de contribuții de detaliu atât pentru Dacia cât și pentru Scythia Minor⁷. Și pentru perioada postaureliană au fost consemnate prețioase date privind descoperirile de monedă de aur, fie în lucrările de sinteză asupra circulației monedei romane târzii⁸, fie în lucrări limitate la zone geografice mai restrânse ca nord-vestul Daciei⁹ ori Scythia Minor¹⁰. Apoi, pentru perioada bizantină timpurie (secolele VI—VII e.n.) este, în primul rând, de semnalat sinteza descoperirilor nord-dunărene de monedă emisă de imperiul Romei cele noi, repertoriu care include, bineînțeles, și monedele de aur bizantine aflate în România¹¹. Printre lucrările ce descriu monede bizantine de aur descoperite în ținuturile românești¹² trebuie să amintim și studiul nostru asupra tezaurului descoperit în anul 1899 la Axiopolia, ocazie în care am făcut și o amănunțită trecere în revistă a tuturor descoperirilor dobrogene de solidi și diviziuni¹³. Începând cu secolul X, odată cu revenirea bizantinilor la Dunăre, pînă în secolul al XIV-lea circulația aurului redevine foarte activă în ținuturile de la Dunărea de jos, iar numărul descoperirilor cu monede de aur se înmulțește¹⁴. Sînt de amintit pentru această perioadă tezaururile de la Valu lui Traian și Greci¹⁵, cele trei tezaururi de la Dinogetia¹⁶, tezaurul de perperi de la Isaacca¹⁷.

Revenind acum la colecția ce ne preocupă aici, notăm că dr. Severeanu, răspunzînd unei preocupări ce a antrenat în epocă mai mulți mari colecționari români¹⁸, a strîns o splendidă colecție de monede traianee, printre care se evidențiază cei doi aurei prezențați aici. Pentru primul, cele două cataloage de specialitate pe care le-am consultat, *RIC*

și *BMC*, nu cunosc pentru aur o astfel de emisiune. Cum *BMC* semnaleză însă pentru argint o emisiune de denari la Roma în anii 98—99¹⁹, iar greutatea de 6,78 g este bună și titlul de 980% înalt, am constatat în acest caz o folosire accidentală la aur a unei ștanțe de denar.

Trebuie să evidențiem interesul deosebit pe care l-a arătat doctorul Severeanu pentru colecționarea monedelor de aur romano-bizantine din secolele IV—VII e.n. Astfel, din cele 24 monede romane imperiale de aur prezente în catalogul nostru, un număr de 22 piese aparțin perioadei domnăturii. Știm că în colecția doctorului George Severeanu au intrat, după primul război mondial, monede ce anterior aparținuseră unor mari colecții formate cu piese de o deosebită valoare aflate pe teritoriul României²⁰ și nu putem astăzi decât deplânge lipsa oricăror date pentru aur în actele de evidență ale muzeului municipal bucureștean.

Ca nominal predomină solidus-ul cu 17 exemplare, urmat în ordine de tremissis cu patru piese, toate monedele divizionare fiind emise în secolul V e.n., la care se adaugă un aureus emis de Diocletianus. Pentru monedele de aur perforate în antichitate sau cele cărora tot în aceeași vreme li s-a atașat o tortiță, putem presupune că vor fi servit în epocă și ca piese de podobă de caracter militar²¹.

Seria monedelor de aur din secolul IV e.n. se deschide cu un aureus perforat ce a fost bătut în atelierul monetar din Nicomedia de către împăratul Diocletianus. Apoi, urmează patru solidi purtând efigia împăratului Constantin cel Mare, din care primii doi au fost emiși de atelierul de la Treveri și Sirmium, iar ultimii de monetăria din recent inaugurata capitală a imperiului circummediteranean, Constantinopolis. Fiul său, Constantius II este reprezentat prin doi solidi, din care primul poartă sigla monetăriei din Constantinopolis, iar cel de al doilea pe aceea a atelierului monetar din Nicomedia.

Noua dinastie urcată pe tronul imperial, casa lui Valentinianus I, este prezentă prin trei solidi. Primii purtând efiile coauguștilor Valentinianus I și Valens, aparțin emisiunilor atelierului monetar din Antiochia, iar cel de al treilea a fost bătut la Treveri în chipul lui Gratianus.

Doi din solidi cu efigia lui Constantinus I și un solidus emis de Constantius II sînt variante față de cataloagele RIC VII și RIC VIII, mai importantă prin noutățile pe care le aduce fiind ultima monedă²².

De un mare interes acum, în lipsa ultimului volum din RIC, sînt monedele de aur emise în secolul V e.n. și păstrate în colecțiile MLAMB. Șirul lor începe cu un solidus emis de Arcadius în monetăria Ravenei, între anii 402—408 e.n. Din același atelier monetar și din aceeași vreme se află în colecție și un solidus emis de Honorius. Un al doilea, cu efigia împăratului părții occidentale a imperiului, este emis la Mediolanum, în aceeași an. Theodosius II este prezent cu doi solidi de Constantinopolis. Primul este bătut între anii 450—440 e.n., iar al doilea între anii 443—450 e.n. Acestora li se adaugă un tremissis emis de atelierul monetar din capitala imperiului de răsărit. De la coauguștul său Valentinianus III se păstrează în colecția un număr de patru monede, din care doi solidi emiși în atelierul cetății aterne și doi tremisses, unul fiind bătut la Constantinopolis, iar al doilea, de un stil diferit, dar asemănător stilului înflorit pe solidi din Roma, este cu siguranță o monedă provenind din monetăria de pe malul Tibrului. Ultimul împărat roman prezent în colecție prin două monede de aur, un solidus și un tremissis, este Leo I.

Monedelor imperiale romane li se adaugă aici două interesante imitații barbare după monedele din secolele I—III e.n. Prima imitație, inspirată după părerea doctorului George Severeanu, de un aureus neronian, a fost aflată în împrejurimile Sorocăi, în anul 1936 și era considerată de prețul ei editor ca fiind o imitație de origine celto-bastarnică²³. Cea de a doua monedă are o legendă deși lizibilă, însă cu totul neinteligibilă, iar bustul imperial privește spre st. și nu spre dr. cum este regula. Pe reversul monedei este înfățișată o Concordie sacrificînd deasupra unui altar aprins.

Monedele bizantine din secolele VI—VII aparțin în genere unor emisiuni cunoscute ca atare, cu excepția unui tremissis bătut de Mauricius Tiberius cu legenda aversului neînregistrată de catalogul MIB II²⁴ și a celor două monede cu efigia lui Heraclius, un solidus cu litera officinei S inversată și gravată ca în oglindă și un tremissis neînregistrat

de MIB II. Dar pentru aceasta din urmă nu poate fi exclusă și ipoteza unei imitații bătute într-o monetărie barbară aflată sub o puternică influență bizantină²⁵. De la Constant II, ale cărui monede sînt oricum mai rare, dar ale cărui bronzuri sînt semnalate în descoperirile din România²⁶, evidențiem mai tîrziu un superb solidus emis între anii 662—667? în officina a 9-a a atelierului din capitala imperială și apoi un al doilea, din seria celor „pitici”, bătut de monetăria din Carthago între anii 642—643²⁷.

Șirul monedelor bizantine este reluat cu nouă nomisme emise în numele basileilor Constantinus VII și Romanus II, ale căror monede de aur au fost în Dobrogea descoperite în cantități apreciabile²⁸. În continuare, sînt reprezentați, cu un histamenon, Ioan Tzimisceas și cu cîte două monede cu același nominal, Mihail VII, ambele piese avînd însă marginile decupate, și Nicephorus II. Din vremea Comnenilor aflăm în colecție un hyperperon de la Alexius I și un al doilea de la Ioan II, seria monedelor bizantine tirzii încheindu-se cu doi hyperperi ai imperiului de la Niceea emiși de Ioan II Ducas Vatatzes la Magnesia²⁹ și o monedă de electron emisă la Constantinopolis între anii 1295—1320 de Andronicus II și Mihail IX.

Monedele bizantine tirzii din colecție, nomisme, histamene, hyperperi aparțin toate unor emisiuni înregistrate ca atare în cataloagele pe care le-am consultat.

CATALOGUL MONEDELOR DE AUR ROMANE ȘI BIZANTINE

1. Traianus

IMP CAES NERVA TRAI-AN AVG GERM; Capul lui Traian, laureat, spre dr. P. M. TR. P. C. O. S. II. P. P.; Pax, drapată, stînd spre st., ține o în ramură mîna dr. și cornucopiază în mîna st.

Aureus $\sphericalangle$ 6,87 g, 19,5 mm.

BMC, III, —, dar vezi p. 36, nr. 39 și 40. Însă denarii, Roma, anii 98—99.

2. IMP TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS V P P; Bustul lui Traian, laureat, spre dr., cu draperie pe umărul st.

S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI; Traian, în veșmînt militar, cu mantia fluturînd, călare pe un cal cabrat spre dr., ține în mîna dr. ridicată o suliță; în fața calului un dac comat spre dr., ingenuchiat pe genunchiul st., privește înapoi și ridică brațele înspăimîntat.

Aureus $\downarrow$ 6,78 g, 19,5 mm.

BMC, III, p. 65, nr. 245, Roma, anii 103—111, grupa a IV-a.

3. Diocletianus

DIOCLETIA-NVS P F AVG; Capul lui Diocletian, laureat, spre dr.

IOVI CONSE-RVATORI; Jupiter stînd din față, cu capul spre st. și hlamida atîrnînd pe spate, ține în mîna dr. fulgerul și cu st. se sprijină pe sceptru. SMN

Aureus $\uparrow$ 5,30 g, 18,5 mm, perforat.

RIC, VI, p. 554, nr. 5a, Nicomedia, anul circa 294.

4. Constantinus I

CONSTANTI-NVS P F AVG; Capul lui Constantin, laureat, spre dr.

P M TRIB P COS II—II P P PROCOS; Împăratul în togă, șezînd pe scaun eurul spre st., ține în mîna st. un sceptru scurt iar în mîna dr. glob. [PTR]

Solidus $\sphericalangle$ 4,33 g, 19 mm; dublu perforat și astupat.

RIC, VII, p. 165, nr. 21, dar pe av. spărtură N—T în legendă. Treveri, sfîrșitul anului 313 — sfîrșitul lunii iulie 315.

5. CONSTANTI-NVS P F AVG; Capul lui Constantin, laureat, spre dr.

SECVRITAS PE-RPETVA; Împăratul în veșmînt militar, stînd spre st., încoronază un trofeu la piciorul căruia se află o curasă, cască, scuturi; Împăratul ține un sceptru scurt. SIRM

Solidus ↓ 6,16 g, 26,3 mm, cu toartă.

RIC, VII, p. 473, nr. 42, dar pe rv. spărtură R—P în legendă, Sirinium, anul 323.

6. Fără legendă; Capul lui Constantin cu diademă din rozete, privind în sus.

CONSTAN-TINVS AVG; Victoria mergînd spre st., ține în mîna dr. cunună iar

în mîna st. ramură de palmier.⁹

Solidus ↑ 4,48 g, 22 mm.

RIC, VII, p. 569, nr. 2, Constantinopolis, anul 326.

CONS

7. CONSTANTINVS MAX AVG; Bustul lui Constantin, cu diademă din rozete, purtînd cuirasă și *paludamentum* spre dr.

VICTORIA CONSTANTINI AVG; Victoria stînd spre dr. pe scurt și cuirasă,

scrie pe un scut susținut de un Genius VOT/XX/XX.

CONS

Solidus ↓ 4,23 g, 21,3 mm.

RIC, VII, p. 585, nr. 108, Constantinopolis, anii 336—337.

8. Constantius II

FL IVL CONSTAN-TIVS PERP AVGV.; Bustul lui Constantius II, din față cuirăsat, cu coif cu creastă și diademă din perle, ținînd pe umărul dr. lance iar în st. scut decorat cu împărat ținînd trofeu și captiv.

GLORIA — REI-PVBLICAE; Roma și Constantinopolis stînd pe tron, prima din față, cea de a doua întoarsă spre st., ținînd între ele un scut cu legenda VOT/XXX/MVLT/XXXX. Roma ține lance în mîna st.; Constantinopolis ține sceptru în mîna st. și ține piciorul dr. pe prova.

CONS

Solidus ↓ 4,12 g, 20,3 mm, perforat.

RIC, VIII, —, dar p. 455, nr. 98, însă fără punct în legenda av. și cu sigla monetară CONS. Constantinopolis, anii 15 martie 351—6 noiembrie 355.

9. FL IVL CONSTAN-TIVS PERP AVG; Bustul lui Constantius II, din față, cuirăsat, cu coif cu creastă și diademă din perle, ținînd pe umărul dr. lance iar în st. scut decorat cu călăreț doborînd un dușman.

GLORIA — R[EI]-PVBLICAE; Roma și Constantinopolis stînd pe tron, prima din față, cea de a doua întoarsă spre st., ținînd între ele un scut cu legenda VOT/XXX/MVLT/XXXX. Roma ține lance în mîna st.; Constantinopolis ține sceptru în mîna st. și pune piciorul dr. pe prova.

SMNT

Solidus ↓ 4,32 g, 21,3 mm, perforat.

RIC, VIII, p. 477, nr. 74, Nicomedia, anii 15 martie 351—6 noiembrie 355.

10. Valentinianus I

D N VALENTINI-ANVS P F AVG; Bustul lui Valentinian I, cu diademă de perle, drapat și cuirăsat spre dr.

RESTITVTOR — REIPVBLICAE; Împăratul stînd din față, cu capul spre dr., ține *labarum* și Victorie pe glob.

ANTI.

Solidus ↓ 4,38 g, 22 mm.

RIC, IX, p. 272, nr. 2 a XIII 7, Antiochia, anii 25 februarie 364—24 august 367.

11. Valens

D N VALENS — PER F AVG; Bustul lui Valens, cu diademă de perle, drapat și cuirăsat spre dr.

RESTITVTOR — REIPVBLICAE; Împăratul stînd din față, cu capul spre dr., ține *labarum* și Victorie pe glob.

ANTB.

Solidus ↑ 4,45 g, 21 mm, perforat și astupat.

RIC, IX, p. 272, nr. 2 d XIII 2, Antiochia, anii 25 februarie 364—24 august 367.

12 *Gratianus*

D N GRATIANVS P F AVG; Bustul lui Gratian, cu diademă din rozete, drapat, cuirasat spre dr.

VICTOR-IA AVGG; Doi împărați, stînd din față, țin între ei un glob. Între ei în planul doi, partea superioară a unei Victoriei înaripate, jos, între împărați, o ramură de palmier.

TROBS

Solidus ↑ 4,41 g, 21 mm.

RIC, IX, p. 17, nr. 17 g 4, Treveri, anii 24 august 367—17 noiembrie 375.

13. *Arcadius*

D N ARCADIVS P F AVG; Bustul lui Arcadius, cu diademă din perle, drapat, cuirasat spre dr.

VICTORI-A AVGGG; Împăratul în veșmînt militar, stînd spre dr., ține *labarum* în mîna dr. și Victorie pe glob în st.; piciorul st. pe un captiv.

R V

Solidus ↓ 4,27 g, 21 mm.

Fagerlie, p. 31, nr. 193, Ravenna, anii 402—408.

COMOB

14. *Honorius*

D N HONORIVS P F AVG; Bustul lui Honorius, cu diademă din perle, drapat, cuirasat spre dr.

VICTORI-A AVGGG; Împăratul în veșmînt militar, stînd spre dr., ține *labarum* în mîna dr. și Victorie pe glob în st.; piciorul st. pe un captiv

M D

Solidus ↓ 4,24 g, 22 mm.

Fagerlie, p. 7, nr. 5—6, Mediolanum, anii 402—408.

COMOB

15. D N HONORIVS P F AVG; Bustul lui Honorius, cu diademă din perle, drapat, cuirasat spre dr.

VICTORI-A AVGGG; Împăratul în veșmînt militar, stînd spre dr., ține *labarum* în mîna dr. și Victorie pe glob în st.; piciorul st. pe un captiv.

R V

Solidus ↑ 4,44 g, 20 mm.

Fagerlie, p. 7, nr. 7—21, Ravenna, anii 402—408.

COMOB

16. *Theodosius II*

D N THEODOSIVS P F AVG; Bustul lui Theodosiu II, din față, cuirasat, cu coif cu creastă și diademă din perle, ținînd pe umărul dr. lance iar în st. scut decorat cu călăreț doborînd un dușman.

VOT XXX — MVLT XXXX; Constantinopolis șezînd spre st. ține glob cruciger în mîna dr. și sceptru în mîna st.; scut la dr.; la piciorul st. prova.

H

Solidus ✓ 4,44 g, 21,5 mm.

Hahn, p. 126, nr. 25 II, Constantinopolis, anii 430—440.

CONOB

17. D N THEODOSIVS P F AVG; Bustul lui Theodosius II, din față, cuirasat, cu coif cu creastă și diademă din perle, ținînd pe umărul dr. lance iar în st. scut decorat cu călăreț doborînd un dușman.

IMP XXXXII COS — XVII P P; Constantinopolis șezînd spre st. ține glob cruciger în mîna dr. și sceptru în mîna st.; scut la dr.; la piciorul st. prova.

*

Solidus ↓ 4,28 g, 21,5 mm, perforat.

Hahn, p. 127, nr. 33, fără officină, anii 443—450.

CONOB

18. D N THEODO-SIVS P F AVG; Bustul lui Theodosiu II spre dr., diademat, drapat și cuirasat.

VICTORIA — AVGVSTORVM; Victoria în chiton mergînd, din față, ține în dr. cunună și în mîna st. glob cruciger; în cîmp dr. stea. CONOB

Tremissis ↑ 1,46 g, 15 mm.

Hahn, p. 128, nr. 46, Constantinopolis, anii 402—450.

19. *Valentinianus III*

D N PLA VALENTI-NIANVS P F AVG; Bustul lui Valentinian III, cu diademă din rozete, drapat și cuirasat spre dr.

VICTORIA AVGGG; Împăratul în veșmînt militar, stînd din față, ține în mîna dr. o cruce lungă și Victoria pe glob în st., piciorul dr. pe un șarpe cu chip uman.

R M
CONOB

Solidus ↓ 4,43 g, 21,5 mm.

Fagerlie, p. 12, nr. 36—51, Roma, anii 425—455.

20. D N PLA VALENTI-NIANVS P F AVG; Bustul lui Valentinian III, cu diademă din rozete, drapat și cuirasat spre dr.

VICTORIA AVGGG; Împăratul în veșmînt militar, stînd din față, ține în mîna dr. o cruce lungă și Victoria pe glob în st., piciorul dr. pe un șarpe cu chip uman.

R M
CONOB

Solidus ↓ 4,47 g, 22 mm.

Fagerlie, p. 12, nr. 36—51, Roma, anii 425—455.

21. D N PLA VALENTINIANVS P F AVG; Bustul lui Valentinian III, diademat cu rozete, drapat și cuirasat spre dr.

Cruce în cunună.

Tremissis ↓ 1,43 g, 13 mm.

Cohen², VIII, p. 216, nr. 49, Roma, anii 425—455.

CONOB

22. D N PLA VALENTINIANVS P F AVG; Bustul lui Valentinian III, diademat, drapat și cuirasat spre dr.

Cruce în cunună.

Tremissis ↑ 1,43 g, 13 mm, perforat.

Cohen², VIII, p. 216, nr. 49 var, sigla monetăriei, Constantinopolis, anii 425—455.

CONOB

23. *Leo I*

D N LEO PE-RPET AVG; Bustul lui Leo, din față, cuirasat, cu colț cu creastă și diademă din perle, ținînd pe umărul dr. lancee iar în st. scut decorat cu călăreț doborînd un dușman.

VICTORIA AVGGG; Victoria stînd spre st. ține cruce lungă în dr., în cîmp dr. sus stea. CONOB

Solidus ↓ 4,47 g, 21 mm.

Fagerlie, p. 49—50, nr. 500—506, Constantinopolis, anii 457—474.

24. D N LEO PE-NPET AVG (sic!); Bustul lui Leo I, diademat, drapat și cuirasat spre dr.

VICTORIA AVGVSTORVM; Victoria în chiton mergînd, din față, ține în dr. cunună și în st. glob cruciger; în cîmp dr. stea. [CO]NOB

Tremissis ↓ 1,43 g, 14,5 mm, perforat.

Sabatier, I, p. 132, nr. 9, Constantinopolis, anii 457—474.

25. *Imitație barbară*

⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕ ; Cap laureat spre dr.

... ΤΟ Ζ Π...; Călăreț spre dr.

Aureus ↑ 5,33 g, 11,5 mm.

G. Severeanu, *București*, 1—2, 1936, p. 33—34. Descoperit: Soroca.

26. VANREFVS AV-ATRNSEV; Bust laureat, drapat și cuirasaț spre dr.

⊕XPΛ·NPVAΠIIIT-TXXONNSXPXIII; Concordia șezînd spre st., sacrifică la un altar aprins cu mâna dr. dintr-o pateră, în st. ține cornul abundenței.

Aureus ↑ 6,07 g, 20,5 mm, perforat și astupat.

27. *Anastasius I*

D N ANASTA-SIVS PP AVC; Bustul lui Anastasius, din față, cu coif cu creastă și diademă din perle, ținînd pe umărul dr. lance iar în st. seut decorat cu călăreț doborînd un dușman.

VICTORIA AVCCC; Victoria stînd spre st. ține cruce lungă în dr., în cîmp dr.

sus stea.

I
CONOB

Solidus ↓ 3,34 g, 19 mm.

MIB, I, p. 99, nr. 4 I, Constantinopolis, anii 1.IX.492—1.IX.507.

28. D N ANASTA-SIVS PP AVC; Bustul lui Anastasius, diademat, cuirasaț, în *paludamentum* spre dr.

VICTORIA AVCVSTORVM; Victoria în chiton mergînd, din față ține în dr. cunună și în st. glob cruciger; în cîmp dr. stea.

CONOB

Tremissis ↓ 1,48 g, 15 mm.

MIB, I, p. 100, nr. 12, Constantinopolis, anii 1.IX.492—1.VII.518.

29. *Iustinianus I*

D N IVST[INI-ANVS PP] AVC; Bustul lui Iustinian, diademat, cuirasaț în *paludamentum* spre dr.

[VICTO]RIA AVCVSTORVM; Victoria în chiton mergînd, din față, ține în dr. cunună și în st. glob cruciger. în cîmp dr. stea.

[CONOB]

Tremissis ↓ 1,40 g, 12,5 mm, perforat.

MIB, I, p. 109, nr. 19, Constantinopolis, anii 1.VIII.527—14.XI.565.

30. *Iustinus II*

D N I-VSTI-NVS PP AVI; Bustul lui Iustin II, din față, cu caseă cu panaș și cuirasaț, ține în mâna dr. glob nicefor iar în st. seut decorat cu călăreț doborînd un dușman.

VICTORIA AVCCC; Constantinopolis șezînd pe tron din față, privind spre dr., purtînd coif, tunică și mantie și *aegis* pe umărul dr., ține în dr. lance și în st. glob cruciger.

Δ
CONOB

Solidus ↓ 4,42 g, 22 mm.

MIB, II, p. 91, nr. 4 Δ, Constantinopolis, anii 1.IX.567—26.IX.578.

31. *Tiberius II Constantinus*

⊕M CONSTANTI[NVS PP AI]; Bustul lui Tiberius II Constantin, diademat, cuirasaț în *paludamentum* spre dr.

VICTOR TIBER[I A44]; Cruce.

CONOB

Tremissis ↓ 1,49 g, 15 mm.

MIB, II, p. 104, 9b, Constantinopolis, 5.X.578—14.VIII.582.

32. *Mauricius Tiberius*

D N MAVRIC — TIB PP AVI; Bustul lui Mauriciu Tiberiu din față, cu cască cu panasă și cuirasă, ține în mîna dr. glob cruciger

VICTORIA-A AVCC; Victoria stînd din față ține în mîna dr. cruce terminată în $\ddagger$; în st. glob cruciger.

Solidus ↓ 4,42 g, 22,5 mm, perforat.

MIB, II, p. 108, 6 A, Constantinopolis, anii 583/4—23.XI.602.

A
CONOB

33. D N MAVC-CI PP AVC; Bustul lui Mauriciu Tiberiu, diademat, cuirasat în *paludamentum* spre dr.

VICTORIA-A AVCC; Victoria în ehiton mergînd, din față, ține în dr. enună și în st. glob cruciger.

Tronmissis ↓ 2,20 g, 19,5 mm.

MIB, II, p. 110, nr. 17 a, dar leg. av. necunoscută, Constantinopolis, 14.VIII.582--23.XI.602.

CONOB

34. D N TIB[ε]-RI PP AVC; Bustul lui Mauriciu Tiberiu, diademat, cuirasat în *paludamentum* spre dr.

VICTORIA [TIB[ε]RI] AVC; Cruce.

Tronmissis ↓ 1,46 g, 18,5 mm.

MIB, II, p. 110, nr. 20, Constantinopolis, anii 583/4—23.XI.602.

CONOB

35. *Phocas*

Ϡ N X FOCAS PERP AVC; Bustul lui Phocas din față, purtînd coroană cu glob cruciger și cuirasă, în mîna dr. glob cruciger.

VICTORIA — AVCY; Victoria stînd din față ține în mîna dr. cruce terminată în $\ddagger$; în st. glob cruciger.

Solidus ↓ 4,27 g, 20 mm.

MIB, II, p. 127, nr. 11 I, Constantinopolis, anul 609—5.X.610.

1
CONOB

36. *Heraclius*

Fără legendă: Heraclius (în centru), Heraclius Constantin (la dr.) și Heraclonas (la st.) stînd din față, ultimii doi fiind de înălțime egală. Fiecare poartă veșminte lungi și coroană și ține în dr. glob cruciger.

VICTORIA — AVCY; Cruce pe trepte: la st. $\ddagger$ la dr. 1.

Solidus ↓ 4,37 g, 17,5 mm, perforat și pilit pe margini.

MIB, III, p. 215, nr. 44 var. off. 2, anul 636/7.

2
CONOB

37. d h[ε]PΔ<LI — ε PP AV<; Bustul lui Heraclius, diademat, cuirasat în *paludamentum* spre dr.

VICTORIA AVCY; Cruce.

Tronmissis ↓ 1,46 g, 16,5 mm.

MIB, III, —, auto 73, S, dar leg. av. tip 2, Constantinopolis, anii 5.X.610—22.I.613.

S
CONOB

38. *Constans II*

Ϡ N CT...; Bustul lui Constans II, cu barbă lungă și mustață, și bustul mai mic al lui Constantin IV, fără barbă fiecare din față și purtînd *paludamentum* și cuirasă; între ei cruce mică. Constans poartă cască cu glob cruciger iar Constantin coroană cu glob cruciger.

VICTORIA — A-VCYΘX; Cruce pe trepte: la st. Heraclius; la dr. figura mai mică a lui Tiberius; stînd din față poartă veșminte lungi și coroană cu cruce și ține glob cruciger.

Solidus ↓ 4,47 g, 19,5 mm.

MIB, III, p. 240, nr. 35 Θ, Constantinopolis, anii 662?—667?

CONOB

39. D N CONS-TANTINI P; Bustul lui Constans II din față, purtînd coroană cu glob cruciger, *paludamentum* și cuirasă, ține în mîna dr. glob cruciger.

VICTORIA - AVϞϞΔΔ; Cruce pe trepte.

CONOB

Solidus ↓ 4,34 g, 12 mm.

MIB, III, p. 242, nr. 56 A, Carthago, anii 642/3.

40. Constantin II și Roman II

+ IHS XPS REX REϞNANTIUM; Crist, din față, cu nimbus cruciger; cu dr. binecuvîntează iar în mîna st. ține evanghelia.

CONSTANTINVS ROMANVS b'R'; La st. bustul lui Constantin iar la dr. bustul lui Roman II din față. Ei țin o cruce patriarhală; pe cap poartă coroană cu eruce.

Solidus ↓ 4,36 g, 20 mm.

DOW, III, 2, p. 552, nr. 15, Constantiuopolis, anii 945—959.

41. + IHS XPS REX REϞNANTIUM; Crist, din față, cu nimbus cruciger, cu dr. binecuvîntează iar în mîna st. ține evanghelia.

CONS AN VS ROMANVS b'R'; La st. bustul lui Constantin iar la dr. bustul lui Roman II din față. Ei țin o cruce patriarhală; pe cap poartă coroană cu cruce.

Solidus ↓ 4,35 g, 18 mm.

DOW, III, 2, p. 252, nr. 15, Constantinopolis, anii 945—959.

42. Ioan Tzimiscees

+ IHS XPS REX REϞNANTIUM; Bustul lui Cristos, din față, cu nimbus cruciger, binecuvîntează cu dr. iar în st. ține evanghelia.

+ ΘΣΟΤΟC — ΒΟΗΘ ΔΩΔΕC'; La dr. bustul Fecioarei, din față purtînd nimbus, văl, mantie și tunică; la st., bustul lui Ioan I, din față, purtînd coroană cu cruce. Ioan care ține o cruce patriarhală în st., este încoronat de Fecioară; deasupra capului său *manus Dei*. Deasupra capului Fecioarei MΘ.

Histamenon ↓ 3,95 g, 20 mm, perforat.

DOW, III, 2, p. 593, clasa II b, nr. 3, Constantinopolis, anii 969—976.

43. Mihail VII

Fără legendă, în cîmp IC XC; Bustul lui Cristos, din față, cu nimbus cruciger; binecuvîntează cu dr. iar în st. ține evanghelia.

+ ΜΙΧ — ΔΗΑ — ΡΑCΙΑΟΔ'; Bustul lui Mihail VII, din față, purtînd coroană cu eruce, în mîna dr. ține *labarum* iar în st. glob cruciger.

Histamenon ↓ 2,69 g, 28 mm, perforat, cu marginile tăiate octogonal.

DOW, III, 2, p. 803, clasa II c, nr. 2 c, Constantinopolis, anii 1071—1078.

44. Fără legendă, în cîmp IC XC; Bustul lui Cristos, din față, cu nimbus cruciger; binecuvîntează cu dr. iar în st. ține evanghelia.

+ ΜΙΗ-ΑΗΑ — ΡΑCΙΑC; Bustul lui Mihail VII, din față, purtînd coroană cu cruce, în mîna dr. ține *labarum* iar în st. glob cruciger.

Histamenon ↓ 2,37 g, 22 mm, marginile decupate.

DOW, III, 2, clasa II d, nr. 2 d, Constantinopolis, anii 1071—1078.

45. Nicephorus III

Fără legendă, în cîmp IC XC; Bustul lui Cristos, din față, cu nimbus cruciger; binecuvîntează cu dr. iar în st. ține evanghelia.

+ ΝΙΚ-ΙΙ-Φ — Δ[Ε]C[Η]Τ; Bustul lui Nicefor III, din față, purtînd coroană cu cruce, în mîna dr. ține cruce ornată cu globule, în st. glob cruciger.

Histamenon ↓ 4,42 g, 31 mm.

DOW, III, 2, p. 824, clasa I, Constantinopolis, anii 1078—1081.

46. Fără legendă, în câmp $\overline{IC} \overline{XP}$; Cristos cu nimbus cruciger, șade pe tron; cu mâna dr. binecuvîntează, în st. ține evanghelia.

+ $\overline{NIKH\Phi\Delta}$ ... — $\overline{\tau\omega\pi\omicron\tau\alpha\iota\alpha\tau}$; Nicefor III stînd din față, poartă coroană cu cruce; în dr. ține *labarum* iar în st. glob cruciger.

Histamenon ↓ 4,30 g, 27 mm, perforat.

DOW, III, 2, p. 826, clasa II b, nr. 3 b, Constantinopolis, anii 1078—1091.

47. *Alexius I*

+ $\overline{K\epsilon\rho\omicron}$ — $\overline{\Pi\omicron\epsilon\iota}$; în câmp $\overline{IC} \overline{XP}$; Cristos șezînd din față pe tron fără spătar; cu mâna dr. binecuvîntează, în st. ține evanghelia.

$\overline{\Lambda/\Delta\epsilon/\zeta/\iota/\omega/\Delta\epsilon\zeta/\rho/\omicron/\tau}$ — $\overline{\tau/\omega/\kappa}$ ... $\overline{M\eta/\nu/\omega}$; Alexius I stînd din față, ținînd în dr. *labarum* și în st. glob cruciger, poartă coroană cu cruce. Deasupra, în dr. *manus Dei* încoronează pe împărat.

Hyperperon ↓ 4,40 g, 29 mm.

Hendy, p. 82, Thessalonica, var. I, anii 1092/3—1118.

48. *Ioan II Comnenus*

Fără legendă, în câmp $\overline{IC} \overline{XP}$; Cristos șezînd, din față, pe tron fără spătar; cu mâna dr. binecuvîntează iar în st. ține evanghelia.

$\overline{\iota\omega/\Delta\epsilon\zeta/\rho/\omicron/\tau/\omega/\pi}$ — $\overline{\phi\nu/\rho/\omicron/\tau\eta/\nu\eta/\tau}$; sus $\overline{M\Theta}$: La st. Ioan II stînd din față, încoronat de Fecioară care stă la dr., din față. Ioan II poartă coroană și ține în mâna dr. *labarum* iar în st. *mappa*.

Hyperperon ↓ 4,00 g, 30,5 mm, perforat.

Hendy, p. 103, Constantinopolis, emisiunea a II-a, anii 1118—1143.

49. *Andronicus II și Mihail IX*

Legendă ilizibilă: În centru Cristos, stînd din față, la st. Andronic II, ingenuchiat, din față, la dr. Mihail IX ingenuchiat, din față; Cristos cu nimbus cruciger binecuvîntează pe cei doi împărați. Andronic II ține mâna dr. pe inimă iar Mihail IX pe cea st.

Vedere a Constantinopolis-ului. În centru, Fecioara din față, *orans*.

Nomisma ↙ 2,79 g, 19 mm, marginile tăiate.

Wroth, II, p. 618, nr. 13, tip general, Constantinopolis, 21.V.1205—12.X.1320.

50. *Ioan I (III) Ducas Vatatzes*

$\overline{IC} \overline{XP}$; Cristos, din față, așezat pe tron fără spătar, cu nimbus cruciger, binecuvîntează cu mâna dr. iar în st. ține evanghelia.

$\overline{\omega/E}$ — $\overline{\Pi\phi}$ jos, $\overline{MP}$ sus și $\overline{\Theta V}$ în st. sus; La dr. Fecioara, nimbata, din față, încoronează pe Ioan Vatatzes, din față, la st., care poartă coroană și ține în mâna dr. *labarum* iar în st. *mappa*.

Hyperperon ↓ 2,78 g, 31 mm, perforat, cu marginile decupate.

Hendy, p. 237, Magnesia, emisiunea a II-a, (Imperiul de Nicaea).

51. $\overline{IC} \overline{XP}$; Cristos din față, așezat pe tron fără spătar, cu nimbus cruciger, binecuvîntează cu mâna dr. iar în st. ține evanghelia.

$\overline{\omega/E}$ ... $\overline{\Pi/}$ ...; La dr. Fecioara, nimbata, din față, încoronează pe Ioan Vatatzes, din față, la st., care poartă coroană și ține în mâna dr. *labarum* iar în st. *mappa*.

Hyperperon ↓ 4,30 g, 32 mm, perforat.

Hendy, p. 237, Magnesia, emisiunea a II-a (Imperiul de Nicaea).

(vezi ilustrația la pagina 389/vol. II).

NOTE

1. Const. Moisil, *CNA*, 14, 1939, 115—116, p. 145—146; Gh. Astancu, *București*, 8, 1971, p. 373—380, unde și lista lucrărilor științifice întocmite de dr. G. Severeanu; Maria Cujocărescu, *BSSR*, 70—74, 1976—1980, 124—128, p. 217—219.
2. Maria Cujocărescu, *op. cit.*, p. 318.
3. Următoarele opt monede au intrat în colecția MJAMB după anul 1948, și anume:

- nr. 28 = inv. 42312; nr. 29 = inv. 73470;
- nr. 30 = inv. 39102; nr. 31 = inv. 49954;
- nr. 41 = inv. 73420; nr. 42 = inv. 42310;
- nr. 46 = inv. 137723; nr. 51 = 48643.
4. B. Mitrea, *Faști arheologice*, 18—19, 1968, p. 91; la care sînt de adăugat numeroasele monede de aur publicate de O. Hiescu și păstrate în colecțiile Bibliotecii Academiei Române din care amintim: O. Hiescu,

- Caiet selectiv, 8, 1968, p. 330; *Idem*, *Caiet selectiv*, 10, 1964, p. 318; *Idem*, *Pontica*, 5, 1972, p. 531-535, unde se publică solidii de la Theodosius I: *Idem*, *Revista Italiana de Numismatica*, 75, 1973, p. 181-186; *Idem* *SCN*, 6, 1975, p. 107-112.
5. R. Ardelean, *BSNR*, 77-79, 1983-1985, 131-133, p. 237-258.
  6. I. Winkler, *Sbornik Filozofickej Fakulty, Univerzity Komenského*, 17(6), 1966, Bratislava, p. 35-50.
  7. R. Ocheșeanu, *SCN*, 6, 1975, p. 234, aureus Claudius
  8. Const. Preda, *SCIVA*, 26, 1975, 4, p. 441-485.
  9. Al. Sășianu, *Moneda antică în vestul și nord-vestul României*, Oradea, 1980; pentru Cimpia Română vezi C. Deculescu, *BSNR*, 70-74, 1976-1980, 124-128, p. 221-225.
  10. O. Iliescu, *Pontica*, 5, 1972, p. 525-536; R. Ocheșeanu, *op. cit.*, p. 236; Ocheșeanu, Antoaneta Vertan, *Monede de aur și de argint din secolul IV-V e.n. descoperite în Dobrogea*, mss.
  11. Const. Preda, *SCIV*, 23, 1972, 3, p. 375-415.
  12. R. Ocheșeanu, *Pontica*, 5, 1972, p. 490-494; *Idem*, *SCN*, 6, 1975, p. 235; Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, *BSNR*, 77-79, 1983-1985, 131-133, p. 192-193, Anexa II, unde sînt recenzate toate descoperirile de monede bizantine de aur din Scythia Minor de la Anastasius la Constantinus IV.
  13. Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, *op. cit.*, p. 177-197.
  14. Pentru descoperirile de monedă de aur bizantină în Dobrogea secolelor X-XI e.n. vezi O. Iliescu în vol: Ion Barnea, Octavian Iliescu, Corina Nicolescu, *Cultura bizantină în România*, București, 1971, p. 176-181, 250-256 și bibliografia descoperirilor; și Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, Al. Popcea, *Monedele bizantine din colecția Muzeului de istorie națională și arheologică Constanța*, mss 1977.
  15. Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, Al. Popcea, *op. cit.*, pentru tezaurule de la Valul lui Traian și Greci, aflate în anii '60 și '70 în colecțiile MINA Constanța; I. Barnea, *Din istoria Dobrogei*, III, București, 1971, p. 23; mai de curînd Gh. Poenaru Bordea, Ion Donoiu, *BSNR*, 75-76, 1981-1982, 129-130, p. 245-247.
  16. Gh. Ștefan, *Dacia*, VII-VIII, 1937-1940, București, 1941, p. 421-424; Eugen Comșa și Gh. Bichir, *SCN*, 3, 1960, p. 223-244; I. Barnea, *SCN*, 3, 1960, p. 245-254.
  17. Em. Condurachi, *B.S.L.Ae.*, 1, 1949, 3-4, p. 163-167; O. Iliescu, *SCN*, 6, 1975, p. 239-242.
  18. Const. Moisil, *Crest*, Col., 1933-1936, p. 1-136; col. Ascher de monede traianee dăruite prin testament Academiei Române.
  19. *BMC*, III, p. 36, nr. 39 și 40.
  20. Vezi R. Ocheșeanu, *BSNR*, 77-79, 1983-1985, 131-133, p. 159-167.
  21. Jocelyn M. C. Toynbee, *NC*, 6th series, 4, 1944, 13-16, p. 27-44; Joan M. Fagerlin, *Late Roman and Byzantine Solidi Found in Sweden and Denmark*, *NNM*, 157, NY, 1967; p. 137; Pierre Bastien, Catherine Metzger, *Le trésor de Beaumont (dit d'Arras)*, Weteren, 1977, p. 177-186.
  22. Constantinus I monedele cu nr. cat. 4 și 5, Constantinus II cu monedele cu nr. de cat. 8, unde legenda av. se termină printr-un punct, iar pe reversul piesei sigla atelierului monetar se prezintă fără punctul final existent la emisiunea înregistrată de RIC.
  23. G. Severeanu, *București*, 1936, 1-2, p. 33-34; iar pentru imitații de epocă în Moldova vezi Virgil Mihăilescu-Bîlbă, *La monnaie rommaine chez les Daces orientaux*, București, 1980, p. 218-231.
  24. Moneda cu nr. cat. 33.
  25. Moneda cu nr. cat. 37; în registrul inventar al muzeului bucureștean moneda este înregistrată ca emisie a regelui Genserich.
  26. Vezi mai recent R. Ocheșeanu, *Pontica*, 14, 1981, p. 309-214; Gh. Poenaru Bordea, I. Donoiu, *op. cit.*, p. 245-247; G. Căsturea, *Pontica*, 19, 1986, p. 273-277.
  27. Moneda cu nr. cat. 39.
  28. Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, Al. Popcea, *op. cit.*, mss.
  29. Pentru descoperirile monetare din secolele XI-XIV vezi *supra*, nota 17; precum și articolul lui P. Diaconu, *SCN*, 6, 1973, p. 243-245 pentru perperii de Vicina.

MONNAIES EN OR ROMAINES ET BYZANTINES DE LA COLLECTION MARIA ET DR. GEORGE SEVEREANU

(Résumé)

Les auteurs publient 51 monnaies en or romaines et byzantines, dont 43 ex. de la collection Maria et dr. George Severeanu, les autres 8 ex. représentant différentes acquisitions du Musée d'histoire et d'art du Municipale Bucarest d'après 1948.

De la période du Haut-Empire romaine il y a seulement deux pièces de Trajan. Les aurei, solidi et tremisses du Bas-Empire sont beaucoup plus nombreux, 22 ex. de Dioclétien à Léo

I-er. Nous enregistrons aussi deux imitations d'après des monnaies des I-er - III-e siècles.

Les monnaies byzantines, 25 ex. s'échelonnet d'Anastase à Constant II (13 ex.) et de Constantin VII et Roman II à Andronic II et Michel I (10 ex.). Il y a également deux monnaies de l'Empire de Nicée (Jean III Vatatzès).

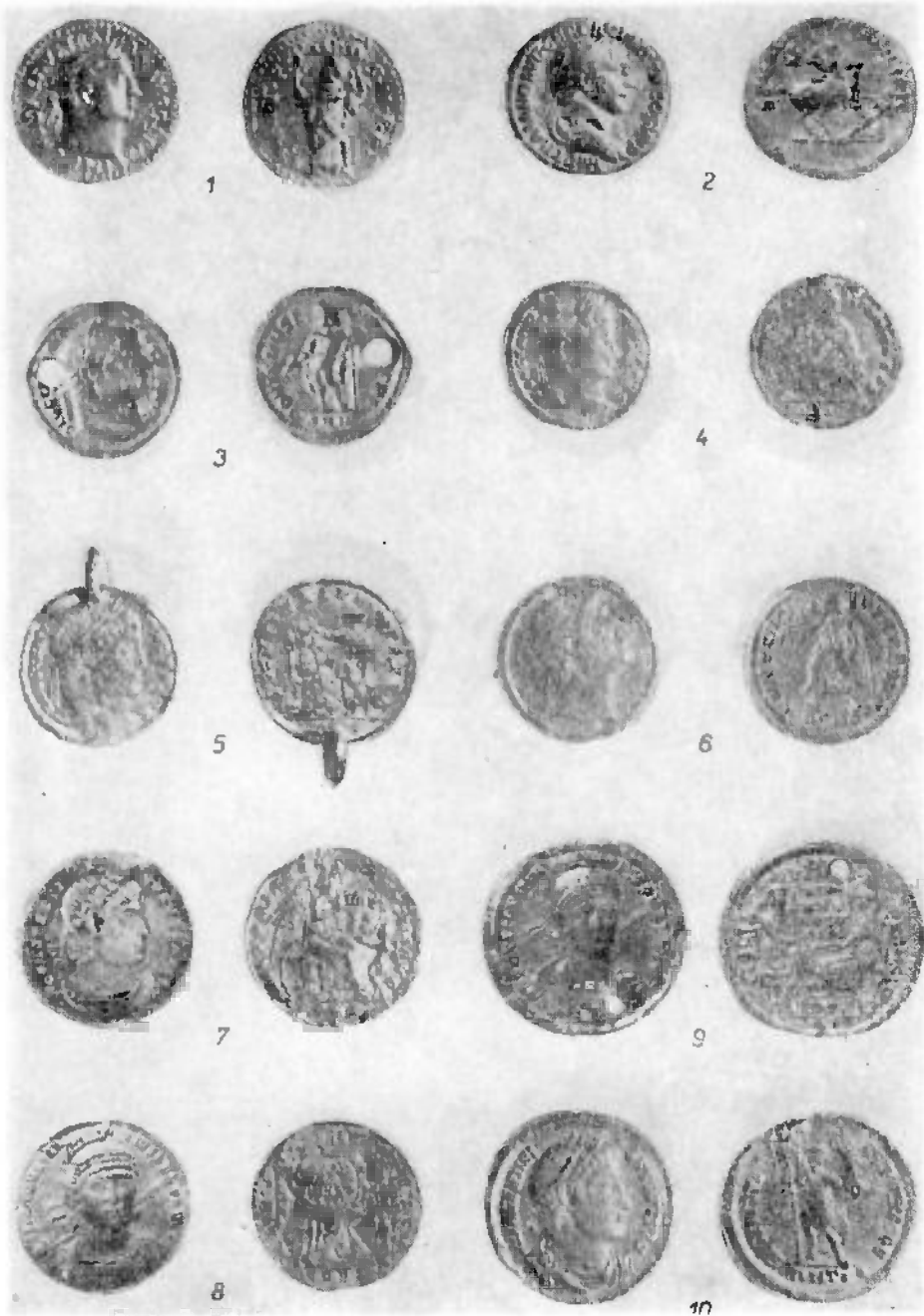
On attire l'attention sur les monnaies qu'on n'a pas retrouvés dans les catalogues classiques.

**MONEDELE DE AUR ROMANE ȘI BIZANTINE
DIN COLECȚIA MARIĂ ȘI
DR. GEORGE SEVEREANU**

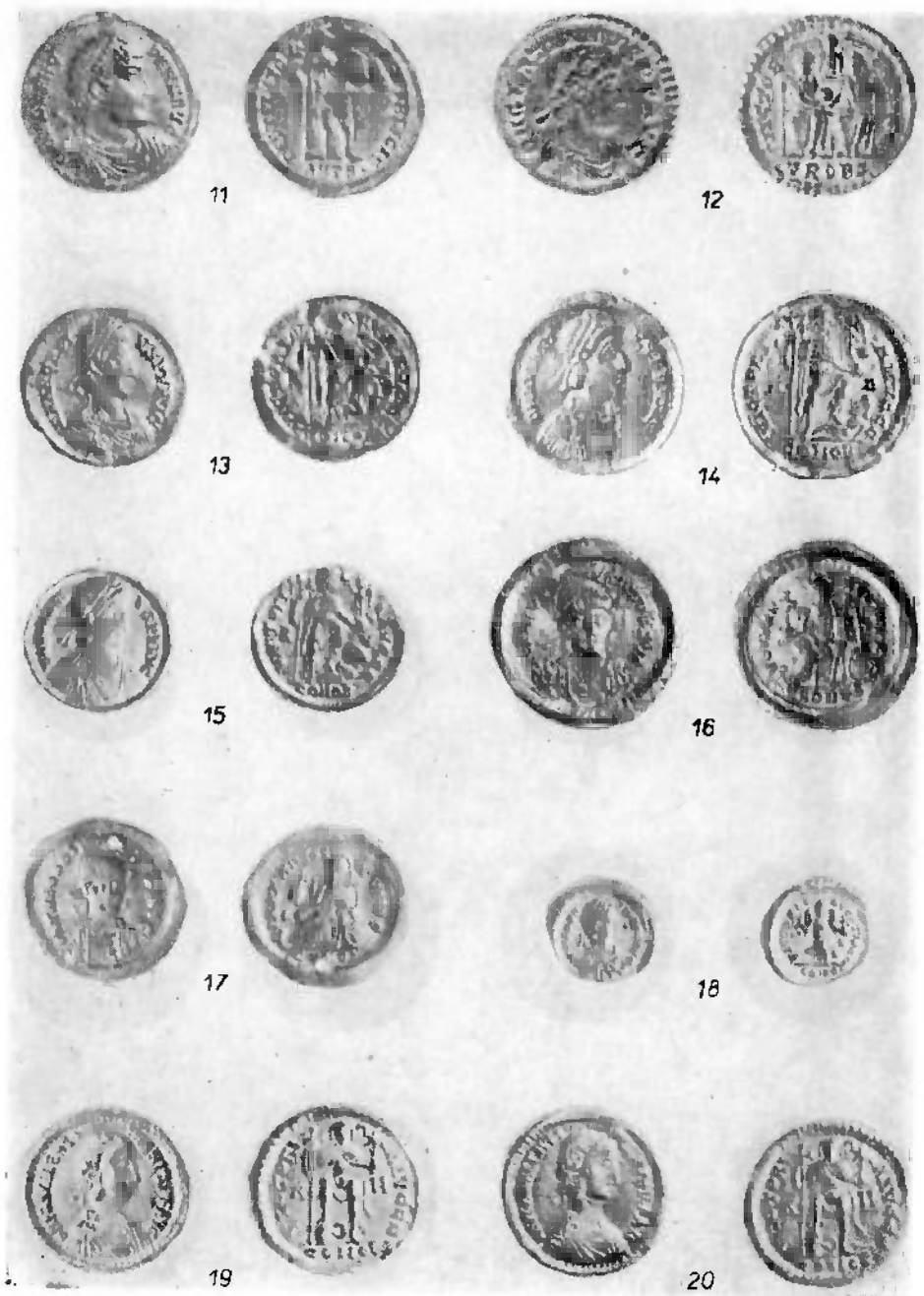
(text la pagina 485/vol. I)

GHEORGHE POENARU-BORDEA, RADU OCHEȘEANU

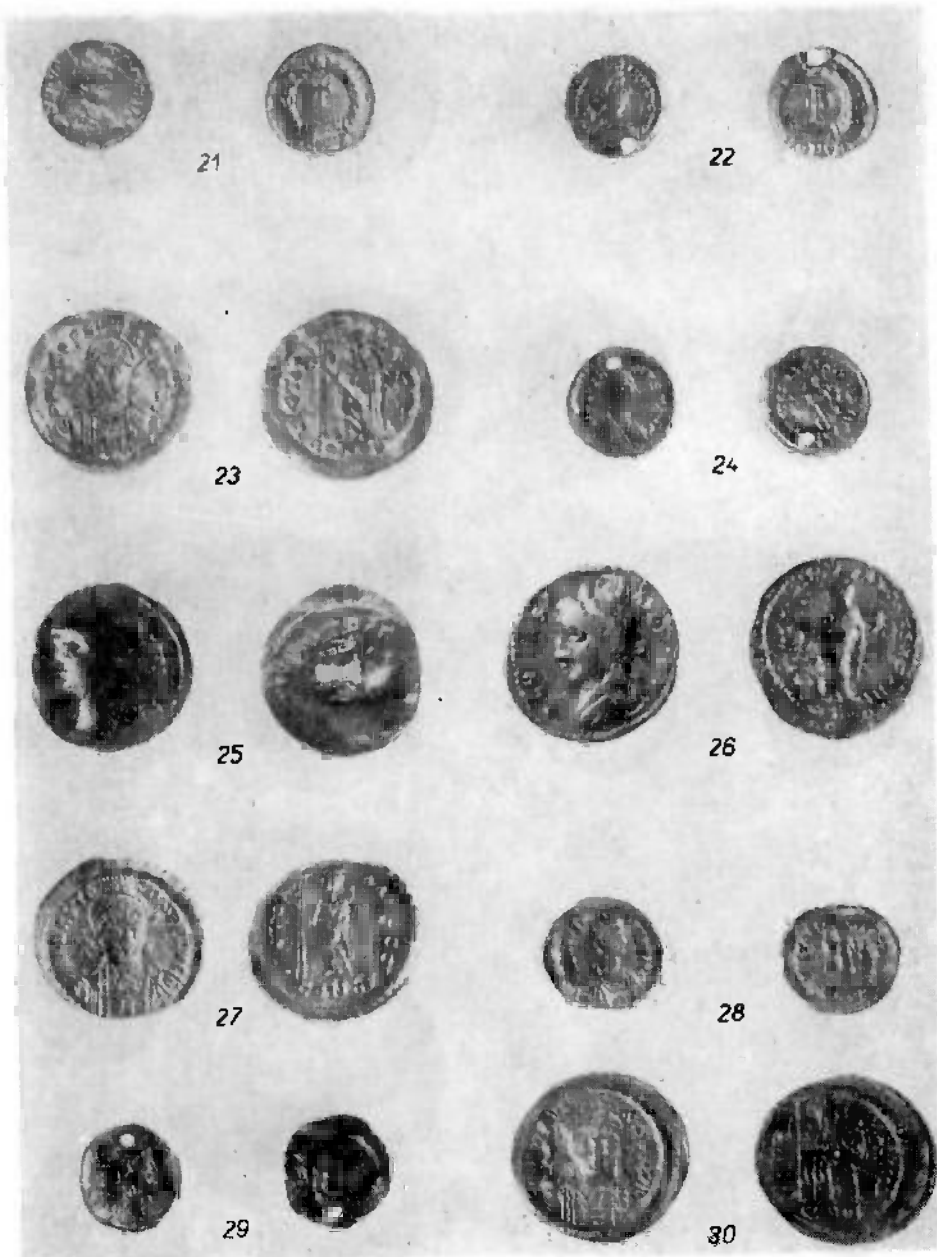

PL. I — MONÉDE DE AUR DIN COLECȚIA MARIA ȘI DR. GEORGE SEVERIANU
 PL. — MONNAIES EN OR DE LA COLLECTION MARIA ET DR. GEORGE SEVERIANU

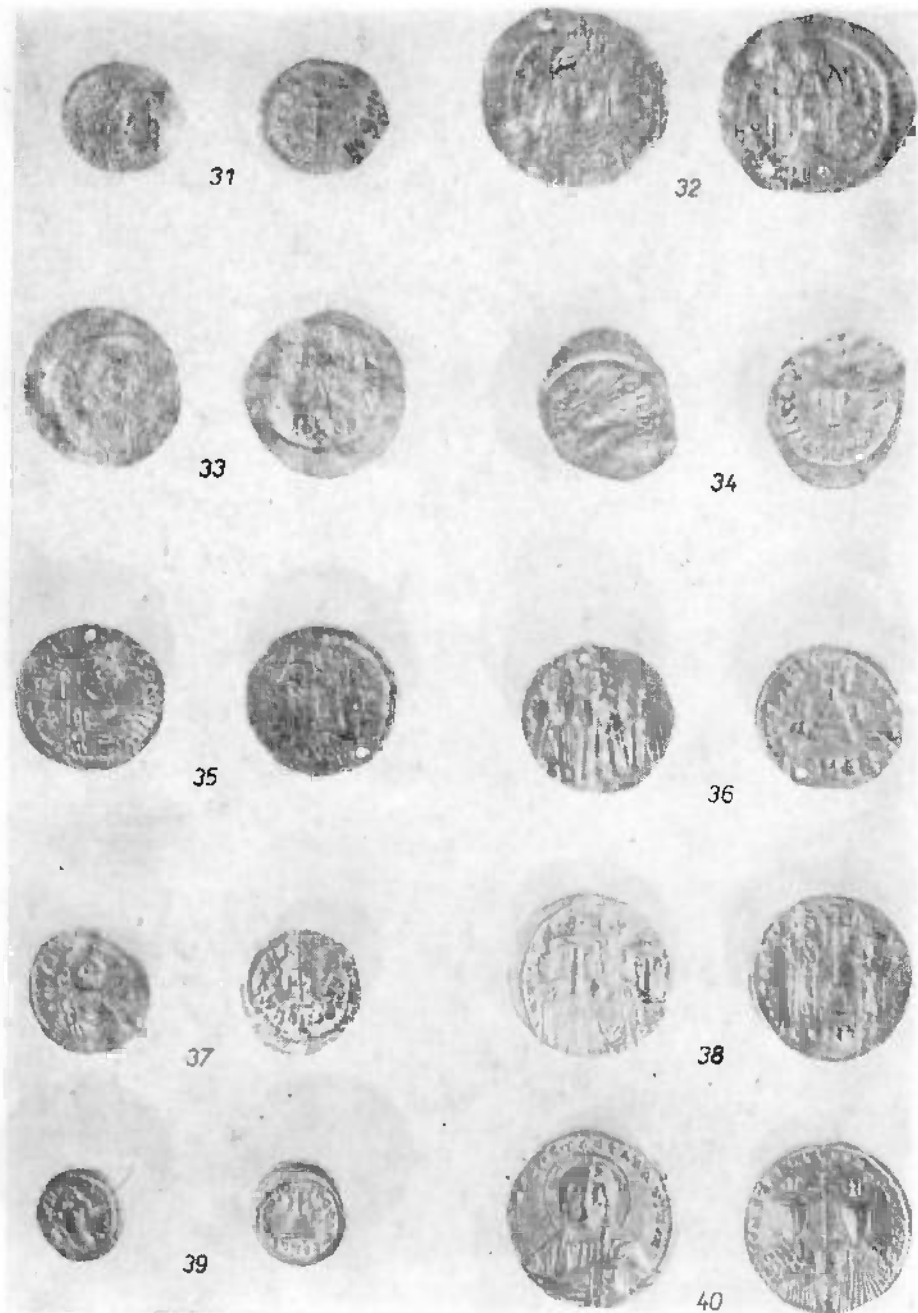

PL. II — MONEDÉ DE AUR DIN COLECȚIA MARIA ȘI DR. GEORGE SEVEREANU
 PL. II — MONNAIES EN OR DE LA COLLECTION MARIA ET DR. GEORGE SEVEREANU

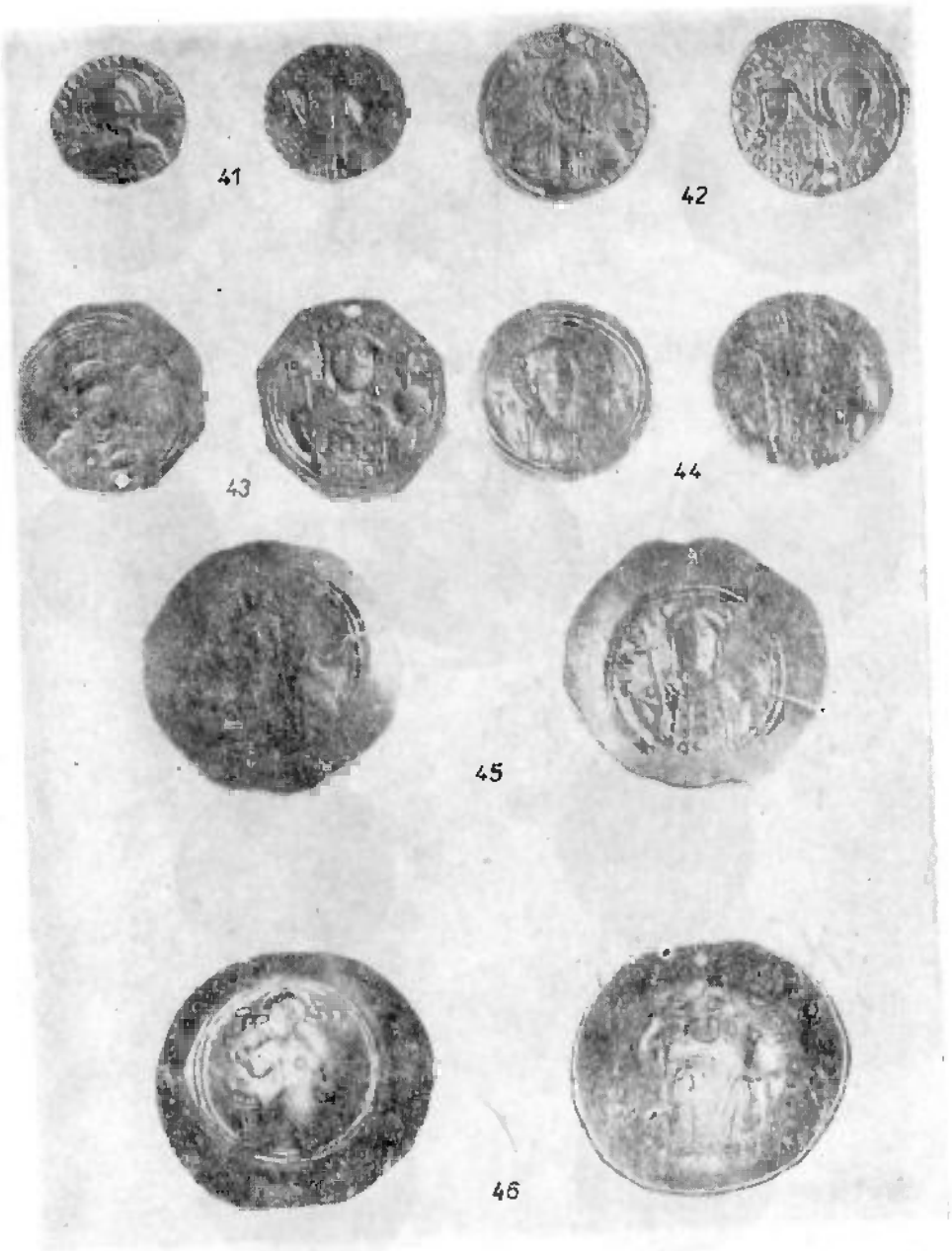

PL. III — MONÉDE DE AUR DIN COLECȚIA MARIA ȘI DR. GEORGE SEVEREANU
 III — MONNAIES EN OR DE LA COLLECTION MARIA ET DR. GEORGE SEVEREANU

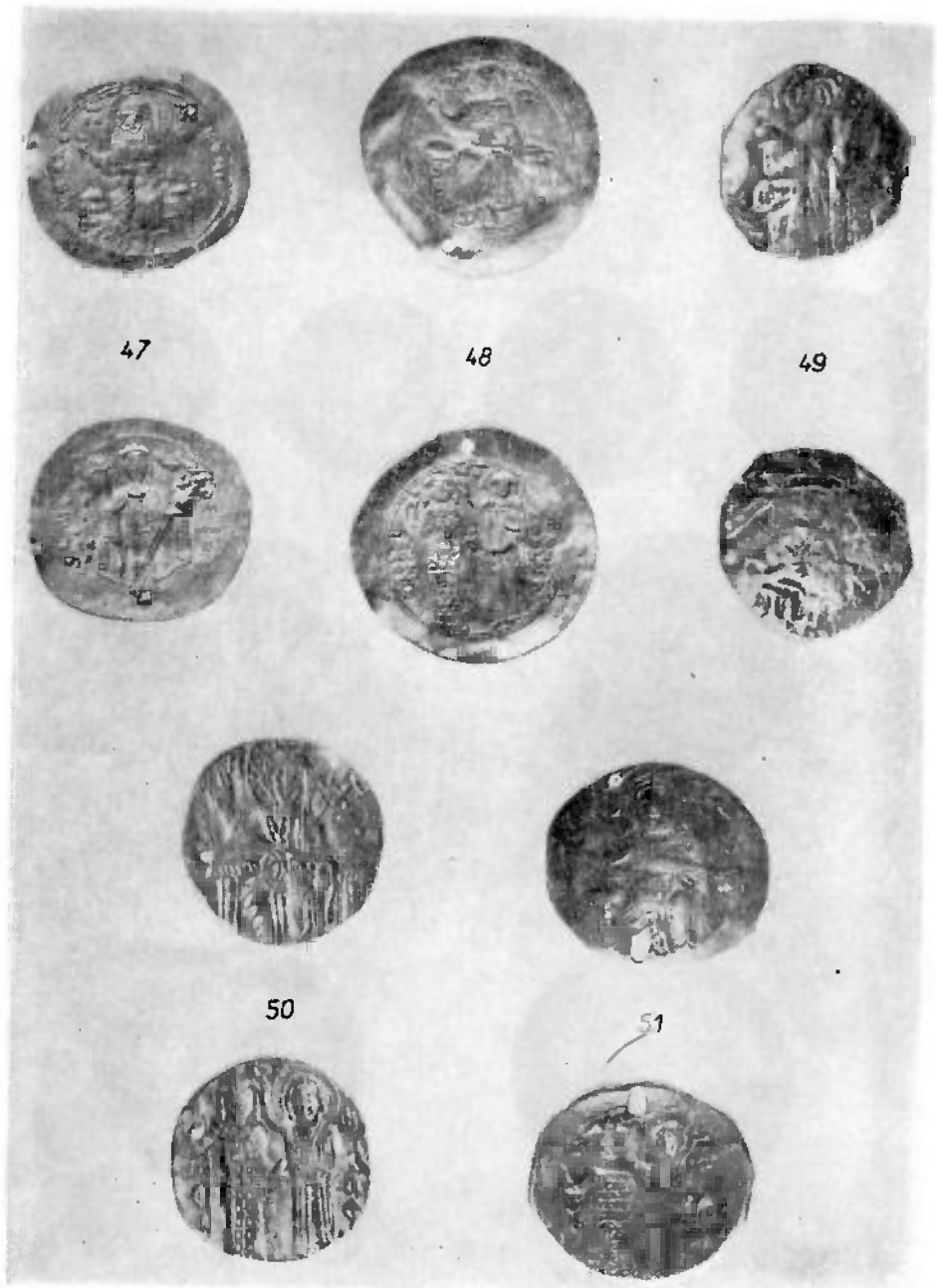

PL. IV — MONEDDE DE AUR DIN COLECȚIA MARIA ȘI DR. GEORGE SEVEREANU
PL. IV — MONNAIES EN OR DE LA COLLECTION MARIA ET DR. GEORGE SEVEREANU

PL. V — MONÉDE DE AUR DIN COLECȚIA MARIA ȘI DR. GEORGE SEVEREANU
PL. V — MONNAIES EN OR DE LA COLLECTION MARIA ET DR. GEORGE SEVEREANU

PL. VI - MONEDÉ DE AUREI DIN COLECȚIA MARIA ȘI DR. GEORGE SEVEREANU
 PL. VI - MONNAIES EN OR DE LA COLLECTION MARIA ET DR. GEORGE SEVEREANU